

4e Predikatie over Spreuken 3:5, uitgesproken door ds. J.P. Paauwe op 14 september 1952 te Den Haag*

Gezongen: Psalm 23.

Gelezen: De Wet des Heeren; Filippenzen 3.

Gezongen: Psalm 46:1.

Wij vragen, mijn zeer geachte toehoorders, nogmaals uw aandacht voor Spreuken 3 vers 5:

‘Vertrouw op den HEERE met uw ganse hart, en steun op uw verstand niet.’

Wij hebben nu driemaal over deze woorden gesproken. Eerst over het woord ‘HEERE’, daarna over het vertrouwen op Hem. Met de prediking van vandaag wilden wij de behandeling van deze woorden besluiten.

‘Vertrouw op den HEERE met uw ganse hart.’ ‘...hart.’ Dit is volgens het spraakgebruik van Gods Woord nu eens het verstand, dan weer de wil. Maar dit maakt niet veel verschil, omdat de verstandige mens is: de wetende, kennende, willende, oordelende mens.

‘Vertrouw op den HEERE met uw ganse hart.’ Om op de Heere te kunnen vertrouwen, moet men de Heere kennen. Wanneer wij alleen maar van Hem lezen, dan kennen wij Hem nog niet. Wij kennen Hem als Hij tot ons en in ons gekomen is. Gebeurt dit, dan roept de mens uit: ‘Dit is God!’

Men moet de Heere begeren, Hem begeren met de gehele ziel. Zoals wij reeds in ons gebed hebben gezegd: er moet een verzaking zijn van alle dingen buiten de Heere.

Er moet een opening van het hart komen voor de Heere. Als een mens dit doet, dan heeft hij een goede keus gedaan; er is een keerpunt in zijn leven gekomen. Hij staat nu niet meer met de rug naar de Heere, maar hij staat met de rug naar al wat de Heere niet is.

* De tekst van het begin- en eindgebed is niet beschikbaar.

Men moet hoogachting voor de Heere hebben. Is deze hoogachting er, dan is er ook een blijvend gevoel van walging van zichzelf; er is louter zelfveroordeling. En ten opzichte van de vraag wat er van hemzelf terecht zal komen, staat deze mens heilig onverschillig. Er is tenslotte maar één ding dat in zulk een mens leeft. Dit wordt uitgedrukt in het bekende woord:

Zijn Naam moet eeuwig' eer ontvangen;
Men loov' Hem vroeg en spa;
De wereld hoor', en volg' mijn zangen,
Met 'Amen, amen' na. (Ps. 72:11)

Hier is het met de mens afgelopen, en het is met de Heere begonnen. En dit begin zal tot in alle eeuwigheid worden voortgezet.

Men moet de Heere omhelzen, zich Hem toe-eigenen. En hiervan moet men in meerdere of in mindere mate het getuigenis van het Woord en van de Heilige Geest hebben. In een waarachtig geloof, zo hebben wij u altijd geleerd, is altijd zekerheid. Een geloof zonder enige zekerheid is een onding; het is zonder enige betekenis.

Men moet met zijn ganse hart op de Heere vertrouwen, op Hem alleen. Ik weet niet of gij geestelijke ervaring hebt, of u iets van het geestelijke leven bekend is. Wanneer dit zo is, dan weet u ook dat gij in staat zijt deels op uzelf en deels op de Heere te vertrouwen. Nu moet men niet zeggen: 'Dit kan niet.' De mens tracht dit te doen. Nog eens, wanneer gij enige kennis van het waarachtige leven hebt, dan is u dit bekend. Met zijn ganse hart op de Heere te vertrouwen is door de Heere gegrepen en getrokken te zijn uit de macht der duisternis en gebracht tot Zijn wonderbaar licht. Wanneer dit geschiedt, dan zegt de mens: 'En nu, wat verwacht ik, o Heere? Mijn hoop, die is op U' (Ps. 39:8).

Men heeft de dingen ter harte genomen en ze overdacht, diep overdacht. Dit is het begin. Toen is het zó gegaan: hoe meer men alles overdacht, hoe meer men in het gemis kwam. Waar het schijn geloof is, heeft men iets buiten Christus, ja soms heeft men hoe langer hoe meer buiten Hem. Maar wanneer men door de Heilige Geest wordt bearbeid in verband met zijn eeuwige behoudenis, dan heeft men armoede, steeds meer geestelijke armoede. Dit is het verschil. Hierom luidt de eerste

zaligspreking: ‘Zalig zijn de armen van geest; want hunner is het Koninkrijk der hemelen’ (Matth. 5:3).

Men is de dingen ter harte gaan nemen. Wanneer dit gebeurt, ziet men, gelijk vanzelf spreekt, verschillende zaken. Onder meer verstaat men dat een waarachtige bekering heel iets anders is dan het hebben van enige uitreddingen en een aangenaam gebed, enzovoort. Dan wordt een mens vastgezet; hij kan niet verder. Hier komt het op aan. Men moet vastgezet zijn. Wanneer dit niet het geval is, spreekt men soms wel over deze dingen, heeft er indrukken van, maar morgen, of misschien over veertien dagen, denkt men: wat heb ik mij aangesteld? De mens moet zó vastgezet zijn dat hij geen uitweg meer kan vinden.

Men heeft getracht zich te bekeren. Wat heeft men gewerkt! Maar men is teleurgesteld en heeft het doel niet bereikt. Men heeft gewanhoopt aan zichzelf en aan al wat buiten ons is, gewanhoopt aan ieder wetswerk. En daarna is men gegrepen door een openbaring van God. Toen heeft men het net uitgeworpen aan de andere zijde van het schip. De apostel Paulus beschrijft deze werkzaamheid op een zeer schone en krachtige wijze. Ik weet niet of gij bij het voorlezen van Filippenzen 3 daarop hebt gelet. Hij zegt in vers 4, 5 en 6: ‘Hoewel ik heb dat ik ook in het vlees betrouwen mocht. Indien iemand anders meent te betrouwen in het vlees, ik nog meer: besneden ten achtsten dage, uit het geslacht van Israël, van den stam van Benjamin, een Hebreëer uit de Hebreëen, naar de wet een farizeeër; naar den ijver een vervolger der gemeente; naar de rechtvaardigheid die in de wet is, zijnde onberispelijk.’ En dan gaat hij verder in vers 7 en vervolgens: ‘Maar hetgeen mij gewin was, dat heb ik om Christus’ wil schade geacht. Ja gewisselijk, ik acht ook alle dingen schade te zijn, om de uitnemendheid der kennis van Christus Jezus, mijn Heere; om Wiens wil ik al die dingen schade gerekend heb, en acht die drek te zijn, opdat ik Christus moge gewinnen; en in Hem gevonden worde, niet hebbende mijn rechtvaardigheid die uit de Wet is’ – let hier op het woord ‘Wet’, ieder woord heeft hier grote betekenis – ‘maar die door het geloof van Christus is, namelijk de rechtvaardigheid die uit God is door het geloof; opdat ik Hem kenne, en de kracht Zijner opstanding en de gemeenschap Zijns lijdens, Zijn dood gelijkvormig wordende’ – hier is niets dan sterven; wanneer de mens dit heeft leren kennen, heeft hij geen andere bestemming meer

dan om begraven te worden – ‘of ik enigszins moge komen tot de wederopstanding der doden’ – daar ligt het leven, alleen in God – ‘Niet dat ik het alrede gekregen heb of alrede volmaakt ben; maar ik jaag daarnaar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben. Broeders, ik acht niet dat ik zelf het gegrepen heb’ – een begenadigd mens is vol ootmoed en deemoed – ‘Maar één ding doe ik, vergetende hetgeen dat achter is, en strekkende mij tot hetgeen dat voor is, jaag ik naar het wit tot den prijs der roeping Gods, die van boven is in Christus Jezus’ (Filipp. 3:4-14). Dit is het christelijke leven.

Een mens die met zijn hart vertrouwt op de Heere, heeft alleen Gods Woord. De dichter van Psalm 119 vers 30 zegt: ‘Ik heb verkoren den weg der waarheid, Uw rechten heb ik mij voorgesteld.’ En in Johannes 6 vers 68 zeggen de discipelen bij monde van Petrus: ‘Heere, tot wien zullen wij heengaan? Gij hebt de woorden des eeuwigen levens.’ De dichter van Psalm 73 vers 25 riep uit: ‘Wien heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde.’ Luister hier goed naar. En wat ik u zeg, dat zeg ik ook tot mijzelf. ‘Nevens U lust mij niets op de aarde.’ Een begenadigd mens heeft hier niets te zoeken; zijn wandel is in de hemelen (Filipp. 3:20).

Gezongen: Psalm 146:2 en 3.

Men heeft het op allerlei wijzen geprobeerd. Men heeft getracht een verandering of zelfs vele veranderingen aan te brengen. Maar men vergat dat zulk een verandering geen verandering ten goede is, geen verandering door en door. Men heeft het gezocht in veel bidden, zonder dat men verstond wat bidden eigenlijk is, in reformeren, terwijl men niet begreep wat men deed. En zo heeft men het in allerlei dingen gezocht, maar men heeft het niet bereikt. Ik zeg niet dat deze dingen niet moeten plaatsvinden, want wanneer zij niet worden gevonden, legt men hierdoor duidelijk aan de dag dat men geen ernst heeft. Nee, ik ga verder, zij moeten er zijn! Vroeger heb ik u weleens gezegd – en het is de moeite waard het te herhalen – dat de discipelen de ganse nacht hadden gevist zonder resultaat. Dit werd geheel anders toen zij, op bevel van de Heere Jezus, het net aan de andere zijde van het schip hadden uitgeworpen. Hierbij heb ik opgemerkt dat deze nachtelijke arbeid niet tever-

geefs was geweest, want nu kenden zij het onderscheid van het werk met de Heere en het werk zonder Hem, het onderscheid in het werken wanneer God eraan te pas komt en wanneer men werkt zonder Hem. Dit onderscheid moet men goed hebben leren kennen. Wij moeten allen in staat zijn het verschil aan te geven tussen het werken met en het werken zonder de Heere. Spreek niet over de godsdienst wanneer gij dit onderscheid niet kent.

Nee, de zaligheid is geheel in de Heere Jezus Christus. Hij verwierf haar, en door het geloof in Hem wordt men de zaligheid deelachtig. Waarom moet het zo-even genoemde verschil zo duidelijk worden aangetoond? Weet gij dit niet? Is u niet bekend in welk een ziel het geloof wordt gewerkt? Hebt gij niet geleerd hoe volstrekt verwerpelijk gij zijt, met al het uwe, in het oog van een heilig en rechtvaardig God? Redeneer niet, maar laat u bearbeiten. Wanneer gij dit doet, dan zult gij niet zo gemakkelijk dwalen. Maar: 't Verstand laat na, den waren grond van 't weldoen op te merken' (Ps. 36:1 ber.).

'*Steun op uw verstand niet.*' God heeft u goed en naar Zijn beeld geschapen. Maar de mens, ik en gij, wij hebben ons van de Heere losgemaakt. En nu zijn wij het beeld Gods kwijt. Wij zijn het niet kwijt in de ruime zin, want wij hebben verstand, wil, gevoel, consciëntie en oordeel, zaken die de beesten niet hebben. Omdat de mens het beeld Gods in de ruimere zin nog heeft, is het voor hem mogelijk zalig te worden. Maar wat is het gevolg van het verlies van het beeld Gods? In alle krachten van de ziel heerst de zonde. De mens, of hij het bekent of niet, leeft in de zonde. Wanneer de mens zijn verstand gebruikt, volgt hij de duivel. Is dit u bekend? Ik spreek niet over tijdelijke dingen, maar over geestelijke zaken, over zaken waar de zaligheid verband mee houdt. Hier kan niet anders op volgen dan eeuwige teleurstelling. Dit moet anders zijn geworden voordat gij sterft. Gij zoudt kunnen vragen of men hier dan iets van weet. Mijn antwoord is: Ja, want wanneer God de mens begenadigt, werpt Hij de duivel uit. Dit zijn geen dingen die buiten het bewustzijn van de mens omgaan.

'*Steun op uw verstand niet.*' Door de val staat ieder mens alleen, zonder God. Zonder God te zijn, betekent zonder mensen te zijn. Weet gij dit? Wanneer een mens alleen staat heeft hij alles tegen; hij is alleen en alles is tegen hem. Nu is het het oordeel van deze mens dat hij toch op

mensen moet steunen. En dit doet hij. Ieder mens kan niet anders dan op zijn naaste steunen.

Ik wenste wel dat gij niet in het gehoorde eindigde, maar veel en gedurig over deze dingen nadacht. Stel voor uzelf vast dat gij de Heere en uzelf moet leren kennen. Deze kennis omvat de gehele christelijke godsdienst. Hierom heeft de Heere Jezus gezegd: 'Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den enigen waarachtigen God, en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt' (Joh. 17:3).

Wanneer deze kennis de mens geschonken is, ziet hij eerst recht het grote onderscheid tussen allerlei vertrouwen en het vertrouwen op de Heere. Dit onderscheid zou hij anders nooit hebben leren kennen. Om te kunnen zien of iets van koper of goud is, moet men beide kennen, anders zou men koper voor goud kunnen laten doorgaan. Het echte wijst ons het onechte aan. Er is niets waardoor wij hier invloed op kunnen uitoefenen. Wij zijn van gedachte dat wij de Heere kunnen beïnvloeden. Evenals gij zeg ik: wanneer ik zó eens handelde, wanneer ik dit naliet of dat deed, misschien zou dan mijn bekering niet uitblijven. Dit is alles geheel of gedeeltelijk vertrouwen op zichzelf, op het verstand en niet op de Heere.

De mens kan de Heere niet bewegen. Hij is in Zichzelf bewogen. Maak u hier niet druk over. Wanneer uw hart een ogenblik naar de Heere uitging, dan zoudt gij Hem bezitten. Hij heeft alles zó gemaakt dat er niets meer behoeft te gebeuren. Hij 'was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende, en heeft het woord der verzoening in ons gelegd' (2 Kor. 5:19). Deze God ligt aan uw voeten. Hij is in uw mond. Hij smeekt u Hem te willen aannemen. Waarom wilt gij dan trachten de Heere te bewegen? Wanneer ik u iets aanbied en gij aarzelt het aan te nemen, en ik begin u te smeken mij het genoegen te doen om aan te nemen wat ik u aanbied, moet gij dan nog iets doen om mij over te halen? Dat is toch bespotting! Wanneer een mens tracht God te bewegen, spot hij met Hem. Wat moet hij dan doen? Aannemen wat de Heere aanbiedt. Dit geschiedt wanneer er een vlak veld gekomen is tussen de Heere en ons: wanneer wij onze zonden belijden en onze zondigheid hebben erkend; wanneer wij de hopeloosheid van ons hart, de afschuwelijkheid van onze natuur, de vreselijkheid van ons verstand hebben gezien en beleden. Dan is er een

vlak veld voor de Heere. Waar dit is, heeft de mens niets anders dan de Heere Jezus, Dien hij omhelst, tot Wie hij de toevlucht neemt, in Wie hij de Vader aanroept, door Wie hij tot de Vader nadert.

Onderzoek uzelf of gij deze dingen moogt verstaan. Misschien is uw antwoord: 'Ik hoop het, maar het is meer vrezen dan hopen.' Gij moet met uw onderzoek niet in het onzekere blijven; gij moet niet rusten voordat gij het weet.

Wanneer gij het weet, wanneer gij het getuigenis van de Heilige Geest door het getuigenis van het Woord in uw hart hebt – zodat gij moogt zeggen: 'Die ons nu tot ditzelve bereid heeft, is God, Die ons ook het onderpand des Geestes gegeven heeft' (2 Kor. 5:5) – wandel dan voor Gods aangezicht en wees oprecht. Mijd alle kronkelpaden, houd op met liegen en bedriegen – van nature doet gij toch niet anders – houd ermee op. Leg u voor de Heere neer, en smee met de dichter van Psalm 139, de verzen 23 en 24: 'Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart; beproef mij en ken mijn gedachten. En zie of bij mij een schadelijke weg zij; en leid mij op den eeuwigen weg.' Breng uw huichelarij, al uw afdwalingen, uw onoprechtheid en al uw ongerechtigheden tot het kruis van Christus, opdat Hij ze in u moge doden.

Geef uw leven aan dingen die waard zijn gezocht en gekend te worden. Leid een leven van onderzoek, van overdenking, van gebed, en ook van weldoen wanneer gij hiertoe in staat zijt. Geef uw leven aan de Heere. Christus zei eens: 'Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders?' (Luk. 2:49). Wanneer gij het getuigenis van het Woord en van de Geest hebt, moet gij ook zijn in de dingen uws Vaders. Gij hebt dan alleen nog maar onzondige ontspanning nodig, waaronder ik vooral reken een wandeling op stille wegen. Gij moet niet in de stad komen als het niet nodig is. Behalve in geestelijke dingen moet gij u vermeien* in de natuur, in de buitenlucht. Zoek onzondige uitspanningen. Wees eenvoudig en oprecht. Dit kost strijd, misschien een strijd waarin het heet toegaat, maar deze strijd moet gestreden worden.

Stel de Heere boven uzelf. Vraag niet naar uzelf, vraag niet wat er van u wordt. Vraag naar niets dan naar de Heere en Zijn sterkte. Volg de raad en het bevel van de Heere Jezus op: 'Zoekt eerst het Koninkrijk

* ontspannen

Gods en Zijn gerechtigheid, en al deze dingen zullen u toegeworpen worden' (Matth. 6:33). Het komt met alles goed uit wanneer gij de Heere zoekt, want in betrekking tot Zijn volk staat Hij voor alles in. 'Weest in geen ding bezorgd, maar laat uw begeerten in alles door bidden en smeken, met dankzegging, bekend worden bij God. En de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal uw harten en uw zinnen bewaren in Christus Jezus' (Filipp. 4:6, 7).

De moeders en de vrouwen moeten thuis zijn. De mannen en de vaders eveneens, wanneer zij niet meer behoeven te werken. In onze dracht moeten wij eenvoudig zijn en net. Zo is het ook in de natuur. Wij moeten christelijk leven. Geen opzichtige kleren dragen, maar eenvoudig gekleed gaan in gedekte kleuren. Misschien denkt gij: maar dit doet er toch niet toe? Misschien meer dan gij meent! Het is bij alles de vraag: waarom doet men iets en waarom laat men iets?

Nu zou het kunnen zijn dat gij mij de volgende vraag wilde stellen: 'Gij zegt dat wij de Heere geheel boven onszelf moeten stellen. Is de mens, onmiddellijk na de bekering, daartoe in staat?' Er moet een verschil worden gemaakt tussen de hebbelijke en de dadelijke heiligmaking. Het zaad van de heiligmaking is er onmiddellijk bij de bekering. Het wordt in het hart geworpen, maar het kan enige tijd duren voordat het uitspruit – maar evenwel, het moet uitspruiten. Sterf aan uzelf en aan de zonde. Dit is de heiligmaking, waarvan het zaad bij de wedergeboorte in het hart is gebracht. Dit sterven zal hier nooit volkomen zijn; dit zal eerst het geval zijn bij het lichamelijk sterven.

Amen.

Gezongen: Psalm 65:5 en 8.

Predikatie over Mattheüs 6:9, uitgesproken door ds. J.P. Paauwe op 1 oktober 1952 te Den Haag

Gezongen: Psalm 104:17 en 18.

Gelezen: Mattheüs 6:1-18.

Aan deze predikatie ging vooraf de bediening van de Heilige Doop.

Gezongen: Psalm 113:2, 3 en 4.

Het is, mijn zeer geachte toehoorders, al geruime tijd geleden dat wij gesproken hebben over de woorden ‘Gij dan, bidt aldus’ (Matth. 6:9).^{*} En in het begin van dit jaar stonden wij stil bij het gebed dat de Heere Jezus Zijn discipelen geleerd heeft in het geheel.^{**} Vanavond zouden we graag enige ogenblikken willen wijden aan de overdenking van de aanspraak van dit gebed, tenminste bij het woord: ‘*Onze Vader*’ (Matth. 6:9), maar dan alleen nog, althans in hoofdzaak, bij het woord ‘*Vader*’.

God is. Dat weten we, we geloven het. En ook degenen die zeggen dat zij het niet geloven, moeten geloven. De mens – misschien hebt gij hier wel enige kennis van – de mens verkeert in de waan dat hij zich van God zou kunnen ontdoen; maar dit gelukt niemand. Wij zijn nu eenmaal schepselen, en al verbeelden wij ons dat wij heren zijn, er is waarlijk niet veel nodig om ons tot de hel toe te vernederen.

In het Goddelijke Wezen zijn drie Personen, Die Ieder een eeuwig en onafhankelijk bestaan hebben. Dit is, zoals iedere bijbellezer bekend is, de leer van de Heilige Schrift. In 1 Johannes 5 vers 7 vinden we: ‘Drie zijn er Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest.’ Ge hebt Mattheüs 3 maar op te slaan, en gij ziet dat daar aanwezig zijn de Vader, de Zoon en de Heilige Geest (vs. 16, 17). We hebben zo-even gedoopt ‘in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes’ (Matth. 28:19). De Heere Jezus sprak eens tot Zijn discipelen: ‘En Ik zal den Vader bidden, en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid’ (Joh. 14:16). Drie

* Zeven preken in januari en februari 1946; uitgave ‘Het gebed’.

** 30 januari 1952, bundel 1997-’99, blz. 211.

Personen. Iedere predikatie vangt aan met de woorden: ‘In den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes’, en zij eindigt op deze wijze: ‘De genade van den Heere Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes...’ (2 Kor. 13:13).

Wanneer gij genade bezitten moogt, dan is de geloofskennis van u een kennis van een drie-enig God. Spreekt u uit uw hart, dan getuigt u van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Gij kent de Heilige Geest als de Persoon Die uw verstand krachtig heeft verlicht en u geleid heeft tot de Heere Jezus. Gij kent de Zoon als Degene Die in Zijn menselijke natuur, uit ons aangenomen, door Zijn lijden en sterven de volle zaligheid heeft verworven en Die voor u is de Weg tot de Vader. En ook de Vader is geen vreemde voor u gebleven. Zijn in Christus verzoend aangezicht aanschouwt gij, en diep in uw hart leeft de overtuiging dat Hij in de Zoon úw Vader is.

Het artikel dat God is Eén in Wezen en Drie in Personen, mag in uw geloofsbelijdenis niet worden gemist. Wordt het gemist, dan staat gij buiten het christendom en geen heil staat u te wachten. Vraagt ge echter hoe het is dat er gesproken moet worden van drie Personen en dat deze drie Personen zijn één eeuwig, eenvoudig, Goddelijk Wezen, dan moet ik, en dan moet ieder mens het antwoord schuldig blijven. Maar ik moet hier onmiddellijk aan toevoegen dat de Kerk des Heeren aan zulk een antwoord geen behoefte heeft. Zij wenst niet te begrijpen, maar te aanbidden. Het is waarlijk goed voor haar gemoed, wanneer ze met de dichter van de 72e Psalm in oprechtheid kan en mag instemmen en zeggen:

Zijn Naam moet eeuwig’ eer ontvangen;
Men loov’ Hem vroeg en spa;
De wereld hoor’ en volg’ mijn zangen
Met ‘Amen, amen’ na. (Ps. 72:11)

Er zijn drie zaken die de Kerk van Christus acht volstrekt nodig te zijn. En deze drie zaken zijn de volgende.

Ten eerste kennis, geen beschouwing, maar ervaring. Dat is niet er zo op te kunnen zien, maar de dingen geschreven te vinden in het hart, en ze uit het hart op te lezen. Zelfkennis, want als een mens geen zelfkennis heeft, dan doet hij als het dode hert; dit laat de waterstroom aan

zich voorbij gaan. En wanneer een mens geen Godskennis heeft, dan heeft hij geen toevlucht. Want als de Heere niet wordt gekend, dan begint de mens bij zichzelf, werkt door zichzelf en eindigt in zichzelf. Het kan dan wel de schijn hebben dat hij tot God de toevlucht genomen heeft, maar de werkelijkheid is anders. En ik heb u gezegd hoe de werkelijkheid is.

In de tweede plaats: toestemming. Dat is de vereniging des harten met de bekendmaking van het verbond des vredes. Wilt u het anders hebben: de vereniging des harten met de door een drie-enig God van eeuwigheid uitgevonden en in de tijd bekendgemaakte weg van verlossing voor de schuldige, vervloekte mens. En een oprecht geloof dat Christus, in Wie de volle zaligheid gevonden wordt, hem, niet alleen anderen maar ook hem, hem persoonlijk, aangeboden wordt.

En ten derde: vertrouwen – het vertrouwen des harten op de gerechtigheid van Christus, de barmhartigheid des Vaders; het vertrouwen des harten op de Heere, niet omdat men geloven kan dat men genade heeft, maar omdat de Heere is Die Hij is.

In het gebed des Heeren wordt de Naam Vader toegekend aan de eerste Persoon in het Goddelijke Wezen. Deze Persoon heet dus Vader. Hoe is Hij aan deze Naam gekomen? De Vader heeft deze Naam Zichzelf gegeven. Adam had de roeping om de schepselen namen te geven, maar God heeft Zichzelf Namen gegeven. En deze Namen zijn: Vader, Zoon en Heilige Geest.

De Vader is in de Zoon, zijnde van Zichzelf. De Zoon is in de Vader en ook van de Vader. De Heilige Geest gaat uit van de beide Personen. Maar, Ze worden gekend, deze drie Personen, als Christus wordt gekend. Een waarachtige, zaligmakende kennis van de Heere Jezus Christus bevat de kennis van de Vader, van de Zoon en van de Heilige Geest.

De Heere Jezus heeft gezegd: ‘Gij dan, bidt aldus: Onze Vader, Die in de hemelen zijt’, enzovoort. Hij kende dus de Vader; Hij wist dat God Vader is. Hieruit blijkt dat Hijzelf God is.

Kan *ik* zeggen wat God is? Ik weet dat Hij is, maar van nature kan ik niet zeggen wát Hij is. Wat niet in *mijn* macht staat, daartoe zijt ook *gij* niet bekwaam. Hij Die door de mensen genoemd werd Jezus van Nazareth – dat is al wat men voor Hem overhad – was God en mens in één Persoon. En ook dit artikel moet in uw geloofsbelijdenis gevonden wor-

den. Ik zeg: in uw geloofsbelijdenis – maar niet zoals ze op papier door u gevonden is, maar zoals ze in uw hart geschreven staat.

Want het is met de christelijke religie zo: wat in het hart niet gevonden wordt, verstaat men niet. ‘Ik heb geloofd,’ zo schrijft de apostel Paulus, ‘daarom heb ik gesproken’ (2 Kor. 4:13). En in het begin van het eerste hoofdstuk van de eerste zendbrief van Johannes treft u hetzelfde aan: ‘Hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze ogen, hetgeen wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben’, enzovoort (1 Joh. 1:1). U moet niet in de war zijn met uw godsdienst, en ge zijt dit niet als het vlak ligt en het waarlijk geschreven staat in uw hart. En dit ook alleen geeft de zekerheid.

God heeft ons geschapen, maar wij hebben ons aan Hem onttrokken, moedwillig, vrijwillig, zoals we van nature nog dagelijks doen. Kon een mens maar...! Ik heb u in het begin van mijn overdenking gezegd: een mens verkeert in de waan dat hij zich van God zou kunnen ontdoen. En als het hem mogelijk was, dan deed hij het.

De Wet des Heeren is de wil Gods. Het doen van deze Wet is de eis. Maar wij zijn er niet gehoorzaam aan. Zo liggen we onder haar vloek. Wie redt ons uit deze toestand? Want dit *is* onze toestand. Men doet wel alsof er geen woord van waar is, maar dit is zonder enige betekenis. Want al wat een mens die van God niet geleerd is, zegt, is bestemd om onder te gaan. Er blijft geen nagelschrapsel van over, tenslotte is het dwaasheid, louter dwaasheid, enkel dwaasheid. Van onze kant is tot redding niets te verwachten. Want als een mens dan nog eens godsdienstig is, dan zoekt hij toch God niet, maar wel zichzelf. Niets te verwachten!

Maar de redding is gekomen van de Heere Zelf. God is mens geworden, en heeft, dit geworden zijnde, gedaan wat God wil dat er gedaan wordt. En tegelijkertijd heeft Hij het oordeel, dat op de mensheid, dat op de wereld rust, gedragen. En hierin is de redding, namelijk als het geloofd wordt.

Wat geschiedt er nu zo ongeveer, als een mens bewerkt wordt tot het geloof? Het begint doorgaans hiermee dat de mens gaat nadenken. Ik heb u dikwijls gezegd dat men van nadenken niet houdt, en vooral in deze tijd houdt men er niet van. Kijk, het is op het ogenblik zo: men is het kwijt; men heeft het losgelaten. En nu, nu men eenmaal op een zekere afstand van de eeuwige dingen zich bevindt, moeten deze din-

gen weggedrongen worden. Waar zal een mens dan nog verder over nadenken? Dit verklaart de verschrikkelijke oppervlakkigheid die op het ogenblik onder de mensen gevonden wordt. Bloeien doet op het ogenblik alleen de techniek. Maar als een mens bewerkt wordt om te geloven, dan wordt dat anders. De dingen plaatsen zich voor hem, en hij kan zich er niet meer van ontslaan. En hij wordt gebracht tot diep nadenken. De dingen laten hem niet meer met rust. Doorgaans begint het zo.

Dan, wanneer de mens gebracht is tot nadenken, voelt hij dat er een eeuwig wel of een eeuwig wee op het spel staat. Nu, dat heeft een grote uitwerking, en voor de omgeving zal dit waarlijk niet verborgen blijven. Hierop volgt dat deze mens gebracht wordt in een gevoel dat hij wel niet omschrijven kan, maar dat is: een gevoel van gemis, een diep gevoel. Het is alsof er een gevoel van heimwee in hem gevonden wordt. Een diep gevoel! Een gevoel dat hij God mist, het beeld van God mist, gerechtigheid die nodig is om voor God te bestaan mist, geen kennis heeft, geen rechte kennis heeft. Het is deze mens alsof hij telkens bij al zijn zoeken en vragen voor een muur komt te staan.

In dit gemis bidt de mens, weent hij, klaagt hij zichzelf aan, belijdt hij zijn zonde, onderzoekt hij. En hierin is hij dagelijks, en somtijds dag en nacht, bezig. Er is voor hem nu maar één ding nodig. En hij tracht zich te redden, zij het ook met behulp van God. Maar hierin vindt hij zich teleurgesteld, en hij wordt gebracht tot een heilige wanhoop: het is buiten hoop, het is buiten hoop.

Dan openbaart Zich Christus. En met de openbaring van Jezus Christus is hem het ganse geheim van de verlossing bekendgemaakt. Nú is er voor hem een weg, en deze weg slaat hij in. Het is de weg tot God, vereniging met Christus door het geloof, en door Christus geplaatst worden in de gemeenschap Gods. Wat hier aanschouwd wordt, dit is u bekend wanneer u deze bearbeiding zijt deelachtig geworden. De tijd verbiedt me om hierop in te gaan.

We hebben u gezegd dat twee dingen noodzakelijk zijn, kennis van God en zelfkennis. Wat zou er van de Israëlieten in de woestijn terecht gekomen zijn als de koperen slang niet verhoogd was geworden? De onnozele doodslager zou binnen het bereik gebleven zijn van de bloedwreker als er geen vrijstad was geweest.

De kennis van God in Christus Jezus. En dit is zo'n voornaam punt. Want doorgaans, voordat de mens een toegang krijgt, heeft hij honderden, zo niet duizenden malen getracht om een toegang te vinden. Het bleef tevergeefs, tevergeefs. Als de Heere Zelf door Zijn Geest de mens niet bij de hand neemt, na Zichzelf in Christus geopenbaard te hebben, dan blijft het bij de mens wóélen, en het wordt geen geloven.

Maar dan ook zelfkennis. Want de mens moet hier twee zaken leren verstaan; en ik heb u vroeger al eens op deze twee zaken gewezen. Er is een drijving tot Christus, dat is door de Wet met haar eis en met haar vloek. Maar dan is er ook een trekking, een trekking tot Christus; maar deze is niet door de Wet, maar door het Evangelie. Deze twee zaken moet u wel onderscheiden. De drijving brengt een mens er niet. Maar door de trekking komt hij er. 'Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke' (Joh. 6:44).

Hoe komt het dat het Evangelie niet gewaardeerd wordt? In het Evangelie is alles schoon, goed, vól. U vindt in de Roomse kerken pracht en praal; dat is tot op zekere hoogte een nabootsing van de schoonheid van het Evangelie. Maar omdat men deze schoonheid daar niet kent, versiert men zijn kerken en heeft men allerlei gewaden, enzovoort. De schoonheid van het Evangelie is door niets te overtreffen, ook de profijtelijkheid ervan niet. Want het leert ons het waarachtige leven. En dit leven kan toch alleen bestaan in het zijn voor God?

Al lang voor de geboorte van Christus heeft een wijsgeer* eens gezegd: 'Als aangenomen moet worden dat God bestaat, dan staat vast dat Hij ons moet bekendmaken hoe Hij wil gediend worden.' En hoe Hij wil gediend worden, dat zegt onder meer dit woord: 'Die Mij eren, zal Ik eren' (1 Sam. 2:30) Als nu een mens niets zoekt, *niets*, behalve de Heere, dan wordt hem zijn weg afgemaakt, en de dingen vallen hem in de schoot als rijpe vruchten. Maar één van tweeën is het: wij doen het of God doet het. En als wij het doen, dan loopt het slecht met ons af. En als wij het de Heere laten doen, dan strekt alles tot Zijn eer en het dient ons. En wij leren wat het zegt wanneer de dichter spreekt: 'Hij doet wonderen, Hij alleen' (Ps. 72:10 ber.).

Als u het moogt verstaan, volg dan de Heere. Volg Hem maar, houd

* Socrates (469-399 v. Chr.), Griekse filosoof.

u maar stil en trek er niet te veel op uit, en heb niet te veel behoeften – ook niet wanneer uw bezittingen toenemen – heb niet te veel behoeften. En volg maar. En nog eens, u zult ondervinden de betekenis van de woorden: ‘Hij doet wonderen, Hij alleen.’

Amen.

Gebed:

Dat is de eeuwen door gezegd, Heere. Het kon gezegd worden en het moest gezegd worden, want zulk een God zijt Gij. Zijt Gij het ook in onze schatting? Laat ons ons dit afvragen. Geef dat de vragen in verband waarmee er werkelijk een goede of een kwade eeuwigheid is, de vragen mogen zijn van ons hart.

Zegen wat gezegd is deze avond. Vergeef ons dat we erin zondigden. Immers, het is niet in aanraking met ons gekomen – hoe edel, hoe schoon, hoe heilig ook op zichzelf – of wij bevleken het. Bereid het Woord in onze harten een plaats, en breng ons, voor het eerst of bij vernieuwing, eens tot een vaste keus. Geef ons, wederom voor het eerst of bij vernieuwing, eens met ons ganse hart te zeggen: ‘Henen uit, weg! Weg wereld, weg zonde, weg eigen gerechtigheid, weg zondig ik, wijk van mij, opdat ik de geboden mijns Gods moge doen.’

Heere, leer ons wat het is alleen te staan met U. Er is nooit ruimte om ons heen en ook niet in ons, wanneer we niet alleen staan, met U alleen staan. Want mogen we dit doen, de profetie zegt het: ‘Uw ogen zullen een vergelegen land zien’ – wijdten, diepten, hoogten, breedten.

Geleid ons en breng ons waar we zijn moeten.

Geef deze jonge ouders te beseffen hoe volstrekt nodig Gij zijt, niet alleen in hun eigen leven, maar ook in hun gezin, ook in betrekking tot het opvoeden van kinderen.

Amen.

Gezongen: Psalm 29:6.

Calvijn over de bede ‘Onze Vader, Die in de hemelen zijt’

Twee dingen moeten wij altijd overwegen wanneer we ons tot het gebed begeven, zowel om een open toegang tot God te hebben als om met een vol en vast vertrouwen ons op Hem te verlaten, namelijk Zijn Vaderlijke liefde jegens ons en Zijn oneindige macht.

Laat ons er daarom niet aan twifelen of God ons in genade aanneemt wil, of Hij bereid is onze gebeden te verhoren, en ten slotte of Hij uit Zichzelf reeds genegen is om te helpen.

Vader wordt Hij genoemd. In die Naam geeft Christus ons dus reeds zeer overvloedige stof tot vertrouwen. Maar omdat de goedheid van God nog maar het halve deel is waar wij op mogen vertrouwen, wijst Hij ons in wat volgt op Zijn macht. Want wanneer de Schrift zegt dat God in de hemel is, dan bedoelt zij dat alles onder Zijn heerschappij staat, dat de wereld en wat in haar is door Zijn hand in stand gehouden wordt, dat Zijn kracht overal verspreid is en dat Zijn voorzienigheid alles regelt. In Psalm 2 vers 4 zegt David: ‘Die in den hemel woont, zal lachen’, en in Psalm 115 vers 3: ‘Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt.’ Overigens wordt er niet van God gezegd dat Hij in de hemel is in die zin dat deze Hem omsluit. Want we moeten veeleer geloven, zoals elders gezegd wordt (2 Kron. 2:6), dat de hemel der hemelen Hem niet kan bevatten. Maar deze zegswijze, die Hem buiten de rang van de schepselen plaatst, herinnert ons dat niets laags of aards ons voor de geest moet staan bij de gedachte aan Hem, omdat Hij verheven is boven de gehele wereld.

Wij begrijpen nu wat Christus bedoeld heeft, namelijk al in het begin van het gebed het vertrouwen van de Zijnen op de goedheid en de macht van God te versterken, omdat onze gebeden onvruchtbaar zullen zijn, als zij niet op het geloof gegrond zijn. En omdat het een dwaze, ja onzinnige aanmatiging zou zijn, God als Vader aan te roepen, als wij niet, in het lichaam van Christus ingeënt, door Hem voor Zijn kinderen erkend worden, zo volgt hieruit dat wij op geen andere wijze bidden mogen, dan zó, dat wij tot God gaan, steunende op de Middelaar.

Uit: Joh. Calvijn, Verklaring der Evangelien.

Theodorus van der Groe over de vragen 117, 118 en 120 van de Heidelbergse Catechismus

Een noodzakelijke vereiste van een christelijk gebed is dat wij deze vaste grond hebben dat God ons gebed, niettegenstaande dat wij zulks onwaardig zijn, om des Heeren Christus' wil zeker verhoren wil, gelijk Hij ons in Zijn Woord beloofd heeft, vraag en antwoord 117. Een gebed dat gebeden wordt zonder een waarachtig vertrouwen van verhoring, is een dood gebed, en 'die mens mene niet dat hij iets ontvangen zal van den Heere' (Jak. 1:7). Want het is een algemene regel voor het gebed: 'Die tot God komt, moet geloven dat Hij is, en een Beloner is dergenen die Hem zoeken' (Hebr. 11:6). Wat wij arme onwaardige mensjes ook van die hoge en heerlijke God zullen begeren, het moet alles met een 'Onze Vader' beginnen, in een verbondsweg, en met een 'Amen' van hartelijk vertrouwen eindigen, of anders zal het nooit een christelijk gebed zijn, dat de Heere behagen zal. Wij moeten alles van Hem begeren in geloof, niet twijfelende, want die twijfelt aan de verhoring van zijn gebed 'is een baar der zee gelijk, die van den wind gedreven en op en neder geworpen wordt' (Jak. 1:6). En wat voordeel zal zo een met zijn ongelovig en twijfelend gebed toch doen? Of zou God Zijn hulp en genade ook willen schenken aan degenen die Hem niet voor waarachtig en almachtig waarlijk erkennen, immers niet voor zichzelf? Want een ieder moet hier ook geloof hebben bij zichzelf voor God, en in zijn eigen gemoed ten volle verzekerd zijn (Rom. 14:5, 23) of anders is hij zeker een ongelovige.

Als wij bidden, dan moeten wij stil liggen en rusten op de waarachtige beloften van onze Zaligmaker (Matth. 7:7, 8; Matth. 21:22; Joh. 14:13; Joh. 16:23). En wie dat in het geheel niet kan doen, die kan dan ook niet bidden, zo dat hij verhoord wordt. Want nooit heeft God de twijfelaars of de ongelovigen willen verhoren. Zie ook Efeze 3 vers 12 en Hebreeën 10 vers 22. Ja, lees hier de hele Bijbel op na, u zult daar nergens vinden dat God een gebed zonder gelovig vertrouwen van iemand ooit verhoord heeft, zó dat het hem ooit tot zaligheid heeft kunnen gedijen. En hier komt geenszins in aanmerking dat wij, arme zondaren, Gods genade in onszelf geheel onwaardig zijn, om daarom de grond van ons vertrouwen te laten varen. Want wij moeten ons vertrouwen niet stellen op

onze eigen waardigheid, maar alleen op de verdiensten van onze Heere Jezus Christus en op Gods genadige beloften. Daar moeten wij ons geheel op neerwerpen, en alleen op die vaste grond de verhoring van ons gebed verwachten. Het moet ook hier heten: ‘Want wij werpen onze smekingen voor Uw aangezicht niet neder op onze gerechtigheden, maar op Uw barmhartigheden, die groot zijn. En doe het om Uws Zelfs wil’ (Dan. 9:18, 19). Een ieder die het daar uiteindelijk niet kan brengen door de Geest der genade en der gebeden (Zach. 12:10), die zal dan altijd blijven bidden op farizeese manier, met een vertrouwen in zichzelf. En zo zien wij hier dan wat er behoort tot een gelovig, christelijk gebed.

Wat betreft de inhoud van het gebed, daarvan leert de Catechismus in vraag en antwoord 118 dat God ons bevolen heeft tot Hem te bidden om alle geestelijke en lichamelijke nooddrift, die de Heere Jezus Zelf opgenomen heeft in het gebed dat Hij ons geleerd heeft. Want wij hebben ons bestaan in ziel en lichaam, en die beide zijn alzo van Gods genade en voorzienigheid afhankelijk dat wij ook niet één ogenblik zonder Hem kunnen bestaan. En hoe wij de geestelijke nooddrift altijd eerst en dan daarna de lichamelijke nooddrift moeten zoeken, dat vermaant de Zaligmaker ons ook Zelf in Mattheüs 6 vers 33.

Wij komen nu tot de aanspraak tot God in het gebed (Matth. 6 en Luk. 11): ‘*Onze Vader, Die in de hemelen zijt.*’

De Zaligmaker gebiedt ons (zie vraag 120) de Heere onze God niet anders te aanbidden dan in een gelovige verbondsbetrekking als onze Vader. Wij moeten in God als zodanig zelf geloven, zie ook vraag en antwoord 26 van onze Catechismus over het eerste artikel van de geloofsbelijdenis. Dienovereenkomstig moeten wij Hem als zodanig ook zeker aanbidden. Want het gebed is een zuiver werk van het geloof.

Er zijn in het bijzonder twee redenen waarom wij God de Heere aldus moeten aanspreken als onze Vader en waarom de Heere Christus ons dat ook zo geboden en geleerd heeft. De eerste reden heeft betrekking op de kinderlijke vreze en de tweede reden op het kinderlijk vertrouwen. Deze beide zijn de grond van het gebed, en als het ware de voornaamste raderen daarvan, die door de Heilige Geest in de harten van de gelovigen voortdurend bewogen worden.

De eerste reden is opdat Hij van stonde aan, in het begin van ons gebed, in ons de kinderlijke vreeze voor of tot God verwekke. Een ieder die God in het geheel niet gelovig kan omhelzen als zijn verzoende en barmhartige Vader in Christus, met een zeker vertrouwen van de genadige vergeving van zijn zonden, op grond van de zekere Evangeliebelofte, die zal Hem niet anders vrezen dan met een onheilige, slaafse vrees, zoals Hij ook door de duivelen en verdoemden in de hel gevreesd wordt. Maar een ieder die God waarlijk houdt voor zijn verzoende Vader, en die dat hartgrondig gelooft door de Heilige Geest, getuigende met onze geest dat wij kinderen Gods zijn en door Wie wij roepen: 'Abba, Vader' (Rom. 8:15, 16), die zal Hem dan, wegens Zijn genade en geduchte hoogheid, altijd vrezen met een ware kinderlijke vreeze (1 Petr. 1:17; Jer. 10:7; Mal. 1:6). Die zal zeer verlangen naar Zijn dierbare gemeenschap, en zich in zijn gebeden op het laagst en ootmoedigst voor Hem gedurig trachten neer te buigen. Want daar is niets anders in de wijde wereld, dat zich voor de hoge God lager neerbuigt dan juist het geloof, dat alle twijfel van zich werpt. Dat roept ook uit met de vader der gelovigen: 'Zie toch, ik heb mij onderwonden te spreken tot den Heere, hoewel ik stof en as ben' (Gen. 18:27). Laat ons dan alleen daarnaar staan, om vast te geloven door de Heilige Geest dat God ons een genadig en verzoend Vader door Christus geworden is, dan zullen onze gebeden ook altijd liggen in de grond van een heilige, kinderlijke vreeze, welke de Heere boven alles aangenaam is, zodat Hij dan niet één gebed van ons zal ver-smaden, want bij Hem is vergeving, opdat Hij gevreesd worde (Ps. 130:4). Met Hem kinderlijk te vrezen als onze hemelse Vader, kunnen wij steeds vergeving van zonden en alles van Hem verkrijgen. En Hij vergeeft opdat wij Hem vrezen zouden. O, wat een zalige genadehandel tussen die hoge God en ons, arme zondaren! Wij moeten tot Hem maar recht 'Abba, Vader' roepen, dan zullen wij Hem recht vrezen.

De tweede reden is opdat Hij alsoo ook steeds een kinderlijke verwachting of gelovig vertrouwen op God in ons verwekke, namelijk dat Hij onze Vader door Christus geworden is, en dat Hij ons veel minder afslaan zal datgene wat wij Hem met recht geloof bidden, dan onze aardse vaders ons aardse dingen ontzeggen. Het vertrouwen om verhoord te worden is een wezenlijk en noodzakelijk vereiste van het geloof. Maar zodanig vertrouwen moet enkel voortkomen uit het geloof

van ons waarchtig aandeel aan God, en dat Hij door Christus onze verzoende Vader is geworden, uit louter genade. Waar dit alzo oprecht in het gemoed geloofd wordt, daar kan het niet anders zijn of de ziel zal dan ook met een ootmoedig, kinderlijk vertrouwen tot de Heere haar God gedurig naderen in Christus' Naam. Zij zal dan haar nood en ellende aan Hem voorstellen, alle goeds van Hem in stille lankmoedigheid verwachten en aan de verhoring van haar gebed geenszins twijfelen (Ps. 65:3; Ps. 102:18; Joh. 9:31; Rom. 8:32; 2 Kor. 6:2; 1 Joh. 5:14). Maar indien iemand dat niet waarlijk kan geloven, dat God alzo door Christus zijn verzoende Vader is, op welke grond zou zo iemand de verhoring van zijn gebed van Hem toch kunnen verwachten? Want als God onze Vader niet is, dan zijn wij Zijn kinderen ook niet, maar dan is Hij onze vijand en wij zijn Zijn vijanden. En wat zullen wij dan, in een zodanige staat, anders verwachten dan toorn van Hem? Kortom, indien wij niet tot God willen naderen in onze eigen naam als tot een vertoornde en gestrengte Rechter, dan moeten wij oprecht gelovig tot Hem naderen in de Naam van onze Heere Jezus Christus, als tot een barmhartige en verzoende Vader, anders zal er in het geheel geen kinderlijke vreze of kinderlijk vertrouwen in ons gebed gevonden worden. Want wij kunnen en mogen niet één gebed tot God doen, anders dan tot onze Vader, Wiens verzoende kinderen wij zijn door Zijn eigen Zoon, Die Hij ons gegeven heeft en met Wie Hij ons alle dingen wil schenken (Rom. 8:32). Maar dat kan immers alleen geschieden wanneer wij ook een zeker vertrouwen door Gods Geest in onze harten hebben van de vergeving van onze zonden en van onze waarachtige aanneming tot kinderen in Christus. Ach, gave de Heere dat vele mensen die niet nalaten te bidden, hier dan eens een ernstig onderzoek naar mochten doen in hun consciënties, of zij ooit recht geleerd hebben God tot een Vader aan te roepen (1 Petr. 1:17), zoals de Zaligmaker aan alle christenen hier beveelt. Want zonder dat is het gebed hun zelfs tot zonde (Ps. 109:7), waarop zij nochtans gewoon zijn zo'n groot vertrouwen te stellen. Helaas, wat is het droevig dat de zogenaamde christenen zich doorgaans aan deze belangrijke zaak, waarvan het geheel afhangt of zij naar de hemel of naar de hel gaan, niet méér gelegen laten liggen!

Uit: Theorodus van der Groe, Toetssteen.